

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ СПЕЦКУРСУ "ІННОВАТИКА В МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОСТОРІ"

Динаміка змін у сучасному суспільстві, відображенням якої є прояв тенденцій щодо інтелектуалізації праці, зростання соціальної ролі особистості, стрімких змін технік і технологій, висуває нові вимоги до професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів. Освіта вищої школи стрімко розвивається за рахунок запровадження різноманітних інновацій (однією з провідних є Болонський процес), ставлячи за мету формування вчителя нового типу, який би крім накопичення, розширення і концентрації низки професійних та особистісних властивостей, мав здатність до готовності гідно сприймати будь-яку професійну ситуацію, проявляв би гнучкість і готовність до перепідготовки у швидкозмінних умовах. Нормативно-правове забезпечення стосовно інноваційної діяльності в освіті сьогодні відображено в змісті Закону України "Про інноваційну діяльність", Закону України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні", Постанови Верховної Ради України "Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України", Положення Міністерства освіти і науки "Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності" та ін.

Якість підготовки майбутніх фахівців, а в межах цього дослідження – майбутніх учителів музики, виступає критерієм успішної діяльності вищої педагогічної освіти. Вона (якість) визначається не лише сукупністю теоретико-методичної бази знань, але й здатністю передавати ці самі знання, художньо-культурний досвід у процесі "живого" виконання музичних творів та безпосереднього спілкування з учнями.

Це актуалізує потребу вивчення природи інновацій в контексті поновлення вимог до якості професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів музики. Крім того, велика кількість інформації та інтенсивність її надходження з різних джерел спричиняє свого роду інформативне пересичення та становить проблему для студентів, по-перше, щодо вибору єдиного вірного рішення, по-друге – стосовно раціонального розподілу часу, зусиль тощо. Пошук доцільного варіанту і засобів підвищення ефективності освітніх технологій спрямовує наше дослідження у площину саме педагогічної інноватики, де оптимальними інноваційними засобами імовірно є модульна технологія навчання, та спецкурс як методико-технологічне її втілення і ефективний шлях підвищення якості мистецької освіти.

Вивчення інноваційних процесів в освіті, зокрема в галузі педагогіки, та питання підготовки вчителів до інноваційної діяльності вивчали Арестенко В., Аркін І.І., Аузіна М.О., Білова Н.К., Власенко Ю.О., Возна А.М., Грама Н.Г., Княжева І.А., Курлянд З.Н., Люшук К.Ю., Морозов Є.П., Паламарчук В.Ф., Підкасістий П.І., Рябова В.О., Семенова А.В., Хмелюк Р.І., Шевченко Л.М., Юсуфбекова Н.Р. та ін.

Розкриттю технологічного аспекта педагогічних інновацій присвятили свої дослідження Алексюк А., Богданова І.М., Боднар В., Гуральник Н., Дичківська І.М., Малишенко В., Попович О.В., Сікорський П., Селевко Г.К., Фурман А., Хуторський А.В. та ін.

Багато сучасних науковців розглядають інноваційні технології, зокрема модульне навчання, як засіб оптимізації навчального процесу (Алексюк А., Загорський В., Кулешова І.І., Лаврентьєва Н.Б., Мельниченко Г.В., Станіславська К.І., Фурман А., Шиян Н.) та модернізації педагогічної освіти у контексті Болонського процесу (Андрущенко В., Бабін І.І., Дмитренко П.В., Згуровський М.З., Клименко Б., Кремень В., Левківський К., Ніколаєнко С., Паламарчук О., Роговець А., Степко М., Сокол Є., Товажнянський Л., Чепак О.Л., Шапран Ю., Шимченко Л. та ін.).

Протягом останніх років саме технологія модульного навчання та її різновиди (модульно-рейтингова, інформаційно-модульна, модульно-тьюторська, модульно-розвивальна, кредитно-модульна, проблемно-модульна, інформаційно-модульна та ін.) виявляється однією з пріоритетних та актуальних, а деякі науковці розглядають модульне навчання як інноваційну психолого-дидактичну систему (Рябова В.О.).

У галузі мистецької освіти інноваційно-освітню проблематику досліджують І.М. Боднарук, В.І. Буцяк, Т. Заїчко, В.І. Горлінський, О.А. Ковальова, Г.Ю. Ніколаї, Г.М. Падалка, О.М. Щербініна, О.П. Щолокова та ін.

Мета статті – висвітлити інноваційний потенціал спецкурсу "Інноватика в музично-педагогічному просторі" в умовах модульної організації навчання та експериментально перевірити ефективність його запровадження у систему музично-педагогічної освіти.

Для досягнення поставленої мети ми визначили такі завдання: уточнити сутність поняття "педагогічна інноватика" в контексті музично-педагогічної освіти; обґрунтувати доцільність розробки спецкурсу "Інноватика в музично-педагогічному просторі" та викласти основні його методичні положення в контексті розуміння "педагогічної інноватики"; описати хід констатувального експерименту та з'ясувати, у чому полягає ефективність впровадження спецкурсу.

Термін "педагогічна інноватика" науковці розглядають як науку про створення, оцінювання, освоєння і використання педагогічних новацій [1: 18], яка враховує "зв'язки інновацій з традиціями минулого та майбутнього у відношенні суб'єктів освіти" [5]. Існує думка, що це сфера науки, яка вивчає нові технології, процеси розвитку школи, нову практику освіти та виховання [7: 124]. Крім того, вчені вважають, що дана наука покликана відображати сутність нового міждисциплінарного наукового напрямку, що охоплює вивчення питань філософського, психологічного, психосоціального, інформаційного та педагогічного забезпечення інноваційних процесів, спрямованих на розв'язання проблем і завдань сучасного етапу розвитку освіти й особистості [3: 179].

Зважаючи на вищевикладені наукові визначення, в межах спецкурсу ми виходили з розуміння інноватики як окремої педагогічної наукової галузі, яка вивчає природу, закономірності виникнення й розвитку різного роду педагогічних та мистецьких інновацій в контексті музично-педагогічної освіти.

Інтенсивний розвиток музичної культури на сучасному етапі висуває свої пріоритети, і належать вони мистецтву постмодерну та Новій музиці, вивчення котрих, як показує практика та наукові дослідження (І.В. Мостова), не передбачене навчальними планами для студентів музично-педагогічних факультетів: в межах дисциплін музично-

теоретичного циклу хронологічне коло замикається на композиторах ХХ сторіччя, а невідповідність складності музичних творів нового типу (перформанси, хепенінги тощо) та рівня інструментально-виконавської підготовки виключає можливість їхнього виконання на інструменті. Цим обґрунтовується доцільність розробки такого спецкурсу, який би вирішував завдання адаптації інновацій, які виникли в мистецькому середовищі, до освітніх реалій, використовуючи засоби педагогічної інноватики у процесі підготовки майбутніх учителів музики.

Центральним поняттям інноватики є інновація, яку слід розуміти як "введення нового у цілі, зміст, методи і форми навчання й виховання, в організацію спільної діяльності вчителя й учня" [7: 124]. Педагогічну інновацію розглядають також як особливу організацію діяльності та мислення, які спрямовані на організацію нововведень в освітньому просторі або як процес засвоєння, впровадження і поширення нового в освіті [3: 185]. У галузі мистецької освіти застосовують поняття "музичне мислення", яке вчені розглядають як "процес, що розкриває світогляд творчої особистості та організує на цій основі *нові форми* людської свідомості" [6: 62]. Отже, інноваційна природа простежується на рівні трансформації мисленнєвих стереотипів.

Естетико-філософська думка свідчить, що у процесі історичної еволюції музичного мислення інтонація-архетип набувала все більшої культуровідповідності, на різних стадіях культурного буття їй на зміну приходили конструктивно-символічні моделі. У період зрілих стадій еволюції функції сталої культурної спільності виконував музичний образ, який виникав як максимально концентрована, концептуальна модель духовних подій культури [6: 121-122].

На цих підставах ми розглядаємо музичний авангард як систематичне нашарування та мистецтво концентрації попереднього художньо-ментального досвіду, як осердя жанрово-стильових характеристик і типології мисленнєвих концепцій музичного мистецтва попередніх епох. А поновлення змісту освіти за рахунок творів музичного авангарду в підготовці майбутніх вчителів музики тлумачимо як педагогічна інновація.

Експериментальною базою для впровадження спецкурсу "Інноватика в музично-педагогічному просторі" був Інститут мистецтв ПДПУ ім. К.Д. Ушинського. Він був орієнтований на студентів III курсів різних інструментальних спеціальностей (піаністів, баяністів, скрипалів, гітаристів, бандуристів, саксофоністів, ін.). Спецкурс розрахований на 24 навчальні години, вміщував три змістовних блоки (мікромодулі), кожен з яких тривав по 8 годин. Впровадження здійснювалося поетапно, послідовно й у відповідності до модульної організації навчання, де нумерація мікромодулів та викладення матеріалу відповідали етапам його засвоєння.

Так, перший мікромодуль (та, відповідно, перший етап) спецкурсу "*теоретично-пізнавальний*" передбачав теоретичне ознайомлення з базовими поняттями педагогічної інноватики, такими як новизна, інновація, нововведення; визначення різниці між подібними поняттями; розглядалась етимологія і походження даного терміну; пропонувалась для вивчення основні принципи оновлення та типологія нововведень в галузі музично-педагогічної освіти. Додатково студентам надавалась таблиця визначень ключових понять різних науковців, якими оперують в галузі інноватики. Опитування відбувалося у формі тестування, яке визначало рівень володіння новою інформацією та орієнтування у типах нововведень на прикладі добре відомих у музично-педагогічній освіті інновацій, таких як кредитно-модульна система навчання, незалежне тестування та можливість вступу на 3-й курс вищого навчального закладу на базі "молодший спеціаліст", що відповідає обраному напрямку фахової підготовки. Перше опитування (письмове) показало низький рівень засвоєння теоретичної частини спецкурсу, особливо щодо орієнтування в типології нововведень. Після цього відбулося повторне, більш детальне роз'яснення матеріалу, який більшість аудиторії не зрозуміла. Крім того, нами додатково була розроблена у письмовому варіанті теоретична частина даного мікромодулю та надана студентам для самопідготовки. У результаті цих заходів рівень знань студентів значно підвищився.

Ефективність такого експерименту та його інноваційний потенціал ми спроектували на область інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів: вдосконалення теоретико-методичних знань здійснювалося методом ведення щоденника, у якому кожен студент фіксував усі теоретичні положення, що стосуються виконуваних творів на даному етапі. Щоденник був поділений на три частини: I частина – загальні відомості про композитора, характерні ознаки його стилю тощо; II частина – музична термінологія, аналіз форми, тонального плану, гармонії, характер виконання; III частина включала перелік технічних вмінь та навичок, що необхідні для втілення музичного образу під час виконання даного твору.

Основною метою другого мікромодуля "перцептивно-накопичувального" було збагачення особистісно-професійного досвіду майбутніх учителів музики шляхом вивчення нових художньо-культурних зразків. Особистісно-професійний досвід включав накопичення слухових еталонів у процесі сприйняття музичного авангарду, який ми розглядали як мистецтво концентрації попередніх музичних стилів і типів художнього мислення у заломленні філософії нового часу.

Для слухання були обрані твори композиторів-авангардистів (Сюїта з музики до спектаклю Театру на Таганці "Ревізька казка" А.Г. Шнітке за мотивами "Мертвих душ" М.В. Гоголя, Соната "Et especto" ("В очікуванні"), "In croce" ("Во Христе") С.А. Губайдуліної) та оригінальна музика для баяна (твори Власова В.П.: "Infinito" ("Нескінченність"), "In Labyrinths of soul, or Terra incognita" ("В лабіринтах душі або Непізнанне"), Концертний триптих "Страшний суд", "П'ять поглядів на країну ГУЛАГ"; С.С. Беринського Партита "Так казав Заратустра", яка, за попередніми нашими дослідженнями, на підставах художньої значимості, професійності, музично-інтерпретаційної багатомірності має великий виховний педагогічний потенціал. Значна кількість творів містила духовно-сакральну символіку, яку в структурі музичного мистецтва можна розцінювати як критерій художньої якості. Педагогічний потенціал цієї музики розцінюється нами як оптимальний навчально-виховний ресурс у процесі інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики на підставі того, що релігійно-сакральна символіка як форма фіксації Вічного у мистецтві є найбільш стійкою до категорії Часу та незмінною впродовж багатьох століть [2].

Слід зауважити, що перцептивне ознайомлення з переліченими творами відбувалося у декількох формах: аудіозапис демонстрував музичний матеріал у виконанні видатних виконавців, відеоперегляд матеріалів з Міжнародних конкурсів – у виконанні учасників та гостей конкурсу. Також практикувалося слухання студентами музики у "живому" виконанні творів Б. Преча, А. Пушкаренка, Л. Самодаєвої під час відвідування концертів в ОДМА ім. А.В. Нежданової та у виконанні студентки магістратури ПДПУ ім. К.Д. Ушинського.

Результати діагностики рівнів сформованості інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики показали, що низький показник належав орієнтуванню в композиторських стилях та епохах. Це загострило потребу

запровадити нами, спираючись на принцип інтеграції, метод осягнення "ментального контексту" твору. Фактично це передбачало вивчення музичних творів у розрізі синтезу мистецтв: художньо-виконавський діалог передбачав такі поєднання як музика – живопис, музика – література, музика – філософія тощо. Перед безпосереднім прослуховуванням музичного твору студенти самостійно готували питання та відповіді на певну тему. Наприклад, перед слуханням Концертного триптиха В.П. Власова "Страшний Суд" за однойменним полотном нідерландського художника Босха І. студенти вивчали самостійно біографію, характерні особливості стилів, творчі доробки обох авторів, готували по 10 запитань, щоб на занятті задати їх одне одному. Така сама підготовка проводилася й перед прослуховуванням Партити С.С. Беринського "Так казав Заратустра": студенти знайомилися із творчістю Ф. Ніцше та С. Беринського. Опитування проходило в ігровій формі, студенти поділялися на дві групи і змагалися на предмет дотепності, найбільшої обізнаності з означених питань, намагалися віднайти таку інформацію, якою не володіє суперник. Цей метод запроваджувався переважно на матеріалі творів підвищеної складності (для слухання) або таких творів, у камерно-інструментальному складі яких використовувався баян. Через ці чинники (фактурно-технічна складність виконання, складність щодо ансамблево-адекватної реалізації твору) вони не орієнтовані на виконання в педвузах, однак є необхідними, на наш погляд, для розширення кругозору та художньо-професійної компетентності майбутніх вчителів музики. Крім того, даний метод поширював знання з історії виконавства, підсилював стилістичне орієнтування та адекватність сприйняття слухачко-виконавських вражень.

У розрізі міжпредметної інтеграції ми застосовували *метод добору епіграфу* до конкретного музичного твору. Студентами здійснювалися розробки музично-тематичних колекцій, де вони добирали до музичних творів подібні за змістом та образною характеристикою літературно-поетичні епіграфи (на кшталт "Дитячого альбому" П.І. Чайковського, "Партити №2" А. Білошицького тощо), які вони під час складання модулю повинні були ще й артистично, емоційно декламувати. Таким чином, цей метод виявив свою ефективність у вдосконаленні умінь вербальної інтерпретації, виконавської мобільності (швидке переключення від виконання на інструменті до декламування), театральньо-артистичного аспекту виконавської підготовки майбутніх учителів музики.

Третій мікромодуль "евристично-діяльнісний" і останній, третій етап ґрунтувалися на евристичному підході. Він передбачав музично-інструментальне виконання, театральні міні-постановки та пантоміму за добром музичного супроводу за допомогою творчих завдань (на матеріалі вже відомої музики треба було скласти композицію).

Серед названих найефективнішим виявилось творчо-композиторське завдання: на підставі попереднього ознайомлення з основними композиторськими техніками авангардистів треба було створити власний твір, використовуючи одну з них (алеаторику, сонористику чи серійну техніку) або органічно їх поєднати. Обов'язково треба було дати назву твору, яка б відбивала його змістову характеристику. Експертами в оцінюванні цього завдання були самі студенти, які повинні були визначити, яка саме техніка була використана та яку назву можна було б дати тому чи іншому твору.

Обрані були саме авангардистські техніки, тому що, як зазначає науковець І. Шелупахіна, евристичний потенціал поняття музичного мислення може бути звернений до музичної культури ХХ століття. Саме в культурі ХХ століття структура музичного мислення переживає дезінтеграційний взаємовплив з боку двох сфер – сфери абстрактно моделюючої, рафінованої логіки професійної музики та відвертої чуттєвості явищ побутово-масової свідомості. Науковець також припускає, що зазначений стан музичної культури в цілому є початком нового витка музично-історичного процесу, що "знімає" в діалектичному сенсі образно-сміслову багатство попередніх стадій [6: 122].

Це, на нашу думку, посилює адаптивну функцію сприйняття музичних творів більш пізнього періоду (модерністичних, постмодерністичних), полегшує їх слухання. Однак ефект від цього завдання перевершив сподівання: студенти із задоволенням використовували "заборонені" гармонії, дуже часто вдавалися до контрастних змін настрою музики та навіть розглядали цей вид творчості як метод релаксації під час занять на інструменті, коли треба відпочити розумово-емоційно, "скинути" напругу в ситуації, коли щось довго не виходить. Отже, застосування методу оптимізує й збалансовує емоційний стан та сприяє більшій працездатності під час самостійних занять на інструменті.

Результати впровадження спецкурсу "Інноватика в музично-педагогічному просторі" показали якісні зміни та позитивну динаміку розвитку інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики завдяки використанню інноваційного потенціалу музичного авангарду та педагогічної науки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дичківська І.В. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник / І.В. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Корчевна С.О. Психолого-педагогічний аспект сприйняття духовно-сакральної символіки музичного мистецтва майбутніми вчителями музики / Корчевна С.О. // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 12. – Глухів: ГДПУ, 2008. – С. 41-46.
3. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник. / З.Н.Курлянд, Р.І.Хмелюк, А.В.Семенова та ін.; За ред. З.Н.Курлянд. - 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання – 2005. – 399 с.
4. Рябова В.О. Порівняльна ефективність модульних технологій навчання в загальноосвітній школі: Дис. к.п.н.: 13.00.09 / В.О. Рябова. – Київ: Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, 1999. – 186 с.
5. Хуторской А.В. Педагогическая инноватика: учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр "Академия", 2008. – 256 с.
6. Шелупахіна Т.В. Музыкальное мышление как предмет культурно-исторического анализа.: Дис. ... канд. фил. н.: 09.00.04. / Т.В. Шелупахіна. – К. : Киевский универс. им. Тараса Шевченко, 1993. –140 с.
7. Якса Н.В. Педагогічні теорії, системи й технології: Курс лекцій/ Житомирський державний університет ім. І.Франка. – Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І.Франка, 2005. – 180 с.

Подано до редакції 17.08.09.

У статті обґрунтовано ефективність інноваційних запроваджень у галузі музично-педагогічної освіти, зокрема спецкурсу "Інноватика в музично-педагогічному просторі", ефективність чого доведено експериментальним дослідженням. У контексті педагогічної інноватики цей спецкурс розглядається як додатковий ресурс оптимізації інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики.

Ключові слова: спецкурс, педагогічна інноватика, інновація, оптимізація, модульна організація навчання, музичний авангард.

S.A. Korchevna

**ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ СПЕЦКУРСА "ИННОВАТИКА В МУЗЫКАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ"
РЕЗЮМЕ**

В статье обоснована целесообразность инновационных внедрений в сферу музыкально-педагогического образования. Эффективность внедрения спецкурса "Инноватика в музыкально-педагогическом пространстве" доказана в ходе экспериментального исследования. В контексте педагогической инноватики данный спецкурс рассматривается как дополнительный ресурс оптимизации инструментально-исполнительской подготовки будущих учителей музыки.

Ключевые слова: спецкурс, педагогическая инноватика, инновация, оптимизация, модульная организация обучения, музыкальный авангард.

S.O. Korchevna

IMPROVEMENT OF THE QUALITY OF TRAINING FUTURE MUSIC TEACHERS IN TERMS OF THE COURSE "INNOVATION IN MUSICAL AND PEDAGOGICAL SPACE"

SUMMARY

The article substantiates appropriateness of innovative introductions into the sphere of musical and pedagogical education. Efficiency of introducing the special course "Innovation in musical and pedagogical space" is proved in the process of experimental research. In terms of pedagogic innovations the course is considered to be an additional resource for optimization of the future music teachers' instrumental and performing training.

Keywords: specialized course, pedagogical innovation, innovation, optimization, modular structure of education, musical avant-guard.
